

Laudacja prof. dr. hab. Tomasza Marii Gruszeckiego

wyłoszona przez prof. dr. hab. Piotra Ślósarza z Katedry Hodowli Zwierząt i Oceny Surowców Wydziału Medycyny Weterynaryjnej i Nauk o Zwierzętach Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu

*Magnificencjo Panie Rektorze,
Wysoki Senacie,
Dostojny Doktorze Honorowy,
Szanowni Goście,*

To dla mnie wielki zaszczyt, nie wiem, czy zasłużony – z pewnością niespodziewany, że w taki sposób, w tych okolicznościach mogę przedstawić dostojnemu gremium Profesora Tomasza Marię Gruszeckiego i w ten sposób wyrazić wdzięczność temu wielkiemu przyjacielowi naszej Katedry i naszego Uniwersytetu, wybitnej postaci w Polskiej zootechnice. Wiele lat temu, w początkach mojej pracy zawodowej, nasi wielcy poprzednicy, śp. profesorowie Czesława Lipecka i Zdzisław Śliwa zawiązali strategiczne partnerstwo pomiędzy bratnimi jednostkami z Lublina i Poznania, zakreśliли obszary tej współpracy, zadbali o dobrą atmosferę wzajemnych kontaktów. Partnerstwo trwało i rozwijało się przez lata, kontynuowane przez współpracowników i następców, tworząc wielorakie i silne więzy współpracy i, nie waham się powiedzieć, przyjaźni – to partnerstwo tak unikalne w dzisiejszym konkurencyjnym świecie trwa do dziś. Nigdy nie sądziłem, że będę mógł w takich okolicznościach dać świadectwo tej przyjaźni i podziękować Profesorowi Tomaszowi M. Gruszeckiemu za to, kim jest i jakim jest – podziękować za wieloletnie i wszechstronne wsparcie, solidną naukową współpracę, za mądrość i życzliwość, którymi obficie ze wszystkimi się dzielił.

Wczytując się w opinie Szanownych Recenzentów w osobach: Pana Profesora Jędrzeja Krupińskiego dr h.c. z Instytutu Zootechniki w Krakowie, Profesora Romana Niżnikowskiego ze Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie oraz Profesora Tomasza Szwaczkowskiego z Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, pozwolę sobie przybliżyć Państwu sylwetkę i osiągnięcia dzisiejszego Dostojnego Doktora Honorowego.

Profesor dr hab. Tomasz Maria Gruszecki urodził się w 1950 roku w Zamościu. W 1973 r. ukończył studia wyższe na Wydziale Zootechnicznym ówczesnej Akademii Rolniczej w Lublinie. Jeszcze jako student, w roku 1972 podjął pracę w Zakładzie Hodowli Owiec, Instytutu Hodowli i Technologii Produkcji Zwierzęcej macierzystej uczelni. Stopień naukowy doktora nauk rolniczych uzy-

Fot. 1. Prof. dr hab. dr h.c. Tomasz Maria Gruszecki

skął decyzją Rady Wydziału Zootechnicznego Akademii Rolniczej w Lublinie w roku 1980, a tematem pracy doktorskiej był „Wpływ wczesnego użytkowania rozplodowego jarek owcy nizinnej na ich rozwój i produktywność”. Stopień naukowy doktora habilitowanego nauk rolniczych w zakresie zootechniki uzyskał w 1991 roku na podstawie kolokwium habilitacyjnego i rozprawy pt. „Określenie przydatności maciorek polskiej owcy nizinnej w typie owcy uhruskiej do krzyżowania towarowego z trykami ras mięsnych”. Tytuł naukowy profesora nauk rolniczych otrzymał w 1998 r. W ramach doskonalenia umiejętności zawodowych odbył szereg staży m.in.: w dwóch Uniwersytetach USA „The Pennsylvania State University” i „The South Dakota State University”, w Okręgowym Związku Hodowców Owiec w Lublinie oraz w Zakładzie Hodowli Owiec, Instytutu Hodowli i Technologii Produkcji Zwierzęcej Akademii Rolniczej w Poznaniu, dziś Uniwersytetu Przyrodniczego. Jak podkreśla jeden z recenzentów – prof. T. Szwaczkowski, ten ostatni staż w jednostce kierowanej wówczas przez prof. Zdzisława Śliwę, jednego z największych autorytetów z zakresu hodowli zwierząt, wywarł szczególnie wpływ na dalszy rozwój naukowy prof. Gruszeckiego i stał się podwaliną trwającej do dziś współpracy z naszą Uczelnią.

Zainteresowania badawcze profesora Tomasza M. Gruszeckiego dotyczą głównie małych przeźuwaczy i koncentrują się na zagadnieniach mięsnego użytkowania tych zwierząt, problematyki związanej z rozrodem, a w ostatnich 15 latach tematyki związanej ze zrównoważonym rozwojem obszarów wiejskich i wykorzystaniem małych przeźuwaczy w ochronie przyrody oraz ochroną zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich. Jak zaznacza prof. R. Niżnikowski, szczególnie istotne w dorobku prof. T. Gruszeckiego są prace nad tworzeniem nowych typów oraz linii syntetycznych owiec, w których to uczestniczył od początku pracy zawodowej, pod kierunkiem swoich nauczycieli: prof. Adama Domańskiego, prof. Tadeusza Efnera i prof. Czesławy Lipeckiej, stając się jednym ze współtwórców owcy uhruskiej – niezwykle cennej w regionie Polski Środkowo-Wschodniej. Na początku lat 80. profesor Tomasz M. Gruszecki prowadził badania nad krzyżowaniem międzyrasowym owiec, z wykorzystaniem tryków różnych ras mięsnych m.in. suffolk i berrichonne du cher. Prace te doprowadziły do wytworzenia dwóch nowych plenno-mięsnych ras owiec (bcp oraz scp) na bazie owcy uhruskiej, których prof. Gruszecki jest współtwórcą. Jak podkreśla prof. J. Krupiński, rasy te uzyskały pełną akceptację hodowców i były nagradzane na Krajowych Wystawach Zwierząt Hodowlanych w Poznaniu oraz regionalnych wystawach zwierząt hodowlanych, uzyskując wielokrotnie tytuł czempiona wystaw. Recenzenci podkreślają też kluczową rolę prof. Gruszeckiego w procesie restytucji kozy sandomierskiej, ratującym tę rasę przed wyginięciem. Te osiągnięcia hodowlane należy uznać za szczególnie cenne i ponadczasowe w dorobku zootechnika-praktyka, jakim jest Prof. dr hab. Tomasz M. Gruszecki, osiągnięcia te budzą powszechny szacunek.

Dużą część swojej pracy naukowej Profesor Gruszecki poświęcił pracom badawczym i hodowlanym (w tym we współpracy z Akademią Rolniczą/Uniwersytetem Przyrodniczym w Poznaniu), zmierzającym do zwiększenia ilości żywca jagnięcego, m.in. należał do pionierów i propagatorów zastosowania techniki ultrasonograficznej do przyżyciowego szacowania składu tkankowego owiec w Polsce. Efektem wspomnianych badań było opracowanie równań regresji wielokrotnej, umożliwiające szacowanie składu tkankowego żywych zwierząt w oparciu o pomiary ultrasonograficzne. Rozwinięciem i poszerzeniem tego nurtu były badania jakości mięsa jagnięcego w różnych uwarunkowaniach środowiskowych i hodowlanych. Warto tu zwrócić uwagę m.in. na podjęte w latach 90. ubiegłego wieku i kontynuowane nadal badania dotyczące wpływu różnych czynników na zawartości kwasów tłuszczowych w tkance mięśniowej jagniąt. W końcu lat 90. prof. Tomasz M. Gruszecki zainicjował także badania dotyczące produkcji żywca jagnięcego w warunkach chowu ekstensywnego. Warto podkreślić, że podjęta tematyka badań pomimo wielu lat od ich rozpoczęcia nie straciła, a nawet zyskała na swojej aktualności. Powiązane jest to z polityką dotyczącą ochrony środowiska przyrodniczego, która jest jednym z priorytetów realizowanych w ostatnich latach zarówno przez Unię Europejską, jak i Polskę. Doskona-

le w ten trend wpisuje się wykorzystanie małych przeźuwaczy do czynnej pielęgnacji krajobrazu w rejonach objętych koncepcją zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Pozwala to także pozyskać surowce mogące być podstawą produkcji wyrobów regionalnych. W tym obszarze, prace i koncepcje prof. Gruszeckiego, w opinii recenzentów, można uznać za pionierskie w Polsce. Jest m.in. współtwórcą marki produktu regionalnego „Jagnięcina z Lubelszczyzny”. Jego autorytet w pełni przyczynił się do przełamania stereotypów i wprowadzenia ekstensywno-pielęgnacyjnego wypasu owiec na terenie Poleskiego oraz Roztoczańskiego Parku Narodowego, a także na szereg obszarów objętych programem ochrony „Natura 2000”. W tym zakresie inicjował i kierował szeregiem interdyscyplinarnych projektów naukowych, finansowanych m.in. przez KBN, NCN oraz ze środków UE w ramach regionalnych programów ochrony środowiska, których wyniki mają przełomowe znaczenie dla kierunków rozwoju owczarstwa w Polsce oraz dla rozwoju czynnej pielęgnacji krajobrazu. Warta podkreślenia jest tu umiejętność tworzenia szerokich zespołów naukowych i współpraca z różnorodnymi instytucjami z obszaru rolnictwa oraz ochrony środowiska.

Znaczące i doniosłe są też osiągnięcia Profesora Gruszeckiego w zakresie ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich. Do najważniejszych zaliczyć należy prace nad owcą uhruską oraz restytucją kóz sandomierskich. Te osiągnięcia były m.in. podstawą przyznania prof. Gruszeckiemu, w roku 2015, medalu im. Tadeusza Vetulaniego, nadawanego przez Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu osobom szczególnie zasłużonym dla ochrony bioróżnorodności zwierząt. W ostatnich latach prof. Gruszecki, odegrał istotną rolę w procesie włączenia białogłowej owcy mięsnej (rasy wyhodowanej w naszym Uniwersytecie) do krajowego programu ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich, co ma kluczowe znaczenie dla przetrwania tej unikalnej rasy w warunkach współczesnego rolnictwa.

W ramach działalności badawczej prof. Gruszecki uczestniczył w realizacji 25 grantów badawczych (KBN, NCN, NCBiR), w tym pełnił funkcję kierownika w 10 takich projektach oraz w 1 projekcie międzynarodowym finansowanych z tzw. funduszy norweskich. Jest autorem i współautorem ponad 500 opracowań naukowych, w tym 190 oryginalnych prac twórczych, 16 monografii oraz 10 podręczników i skryptów akademickich. Znaczący jest dorobek Profesora w zakresie popularyzacji i wdrażania wyników badań do praktyki rolniczej. Był powoływany do gremiów opiniotwórczych m.in. z ramienia Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej oraz organizacji rolniczych, współtworząc szereg programów gospodarczych i hodowlanych na poziomie krajowym i regionalnym. Pełnił m.in. istotną rolę w tworzeniu i wdrażaniu krajowych i regionalnych programów odbudowy i doskonalenia pogłowia owiec w Polsce. W tym zakresie, wartą podkreślenia jest też działalność Profesora jako selekcionera-eksperta w komisjach wyceny zwierząt hodowlanych, co w istotnym stopniu przyczyniło się do transmisji postępu hodowlanego oraz doskonalenia pogłowia zwierząt w wymiarze ogólnokrajowym.

Wszyscy recenzenci podkreślają wielki wkład Profesora Gruszeckiego w rozwój kadry naukowej, zarówno w macierzystej uczelni, jak i szeroko rozumianego krajowego środowiska zootechnicznego. Jest promotorem w 5 przewodach doktorskich oraz recenzował 22 dysertacje. Świadectwem autorytetu Profesora Gruszeckiego jest powierzenie mu, przez rady naukowe różnych uczelni, wykonania recenzji w 6 postępowaniach o nadanie tytułu naukowego profesora. Ponadto, na zlecenie Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów, recenzował 13 wniosków o nadanie tytułu naukowego profesora. Pełnił też rolę recenzenta w 12 przewodach habilitacyjnych oraz wykonał 7 recenzji wydawniczych prac habilitacyjnych. Wyrazem pozycji Profesora w środowisku naukowym jest też funkcja promotora w postępowaniu o nadanie tytułu doktora honoris causa. W ramach działalności w Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów (obecnie w Radzie Doskonałości Naukowej) przewodniczył łącznie 36 komisjom habilitacyjnym. W tym zakresie warto podkreślić wpływ prof. Gruszeckiego na rozwój i kształtowanie kadr w naszym Uniwersytecie, jako recenzenta 1 rozprawy doktorskiej oraz recenzenta w 3 postępowaniach habilitacyjnych. Profesor recenzował też liczne prace naukowe oraz inne opracowania wydawane w naszej Uczelni.

Profesor Tomasz M. Gruszecki jako nauczyciel akademicki jest wychowawcą wielu pokoleń studentów. Był promotorem 105 prac magisterskich i inżynierskich oraz recenzentem 144 takich prac. Był organizatorem, tworzonych w latach 1994-95, studiów doktoranckich oraz współautorem ramowego programu tych studiów na macierzystej uczelni. Współtworzył liczne programy nauczania w ramach kierunków studiów oraz poszczególnych przedmiotów związanych z hodowlą zwierząt, oraz ochroną środowiska przyrodniczego. Jednak te informacje nie oddają pełnego obrazu Profesora jako nauczyciela i przyjaciela młodzieży – jak pisze prof. T. Szwaczkowski, dobrym podsumowaniem rozległej i efektywnej działalności dydaktycznej jest uzyskanie dyplomu „Homo didacticus” – wyróżnienia przyznawanego przez studentów i niezwykle cenionego w środowisku akademickim.

Dowodem uznania środowiska akademickiego oraz zasług Profesora dla rozwoju nauk zootechnicznych jest sprawowanie wielu kluczowych funkcji, zarówno w macierzystej uczelni, jak i na forum krajowym. W macierzystej uczelni, w latach 1996-2002 pełnił funkcję prodziekana ds. studenckich, a następnie w latach 2002-2008 dziekana Wydziału Biologii i Hodowli Zwierząt. Był zastępcą dyrektora Instytutu Hodowli i Technologii Produkcji Zwierzęcej (1995-1997), a następnie dyrektorem Instytutu Hodowli Zwierząt i Ochrony Bioróżnorodności (2018-2020). W latach 2006-2020 był kierownikiem Katedry Hodowli Małych Przeżuwaczy i Doradztwa Rolniczego. Pełniąc wymienione funkcje, wykazał się wybitnymi zdolnościami organizacyjnymi – wykreował swą „szkołę owczarską”, która dzisiaj należy do najbardziej rozpoznawalnych i aktywnych w naszym kraju, z silną współpracą międzynarodową. Jak podkreśla prof. R. Niżnikowski, ogromną zasługą Profesora Gruszeckiego jest też utworzenie i utrzymanie stacji doświadczalnych w Bez-

Fot. 2. Wręczenie przez JM Rektora Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu dyplomu Doktora Honoris Causa (Fot. M. Szebiotko)

ku i Uhrusku, które poza rolą naukowo-dydaktyczną na poziomie ogólnokrajowym, w walnie przyczyniły się do ochrony zasobów genetycznych owiec w Polsce. Na forum ogólnokrajowym był lub jest m.in.: członkiem Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów Naukowych (2017-2020) i obecnie Rady Doskonałości Naukowej (od 2019 r.), wiceprzewodniczącym Komitetu Nauk Zootechnicznych i Akwakultury PAN (2015-2018), wiceprezesem Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego (2014-2021), wiceprezesem Regionalnego Związku Hodowców Owiec i Kóz w Lublinie (od 1990 r. – nadal), członkiem Rady Hodowlanej Polskiego Związku Owczarskiego (od 2011 r. – nadal) oraz członkiem Rady Społecznej Lubelskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Końskowoli (2016-2021). W wymiarze międzynarodowym, w latach 90., prof. Gruszecki był m.in. krajowym koordynatorem European Association of Animal Production.

Za swoją działalność, prof. Gruszecki został wyróżniony Złotym i Srebrnym Krzyżem Zasługi, Złotym Medalem za Długoletnią Służbę, Medalem im. Profesora Tadeusza Vetulaniego, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Honorową Odznaką AR w Lublinie oraz Odznaką Zasłużony Pracownik Rolnictwa. Był wielokrotnie nagradzany przez J.M. Rektora macierzystej Uczelni.

Bez wątplenia, profesor dr hab. Tomasz Maria Gruszecki należy do grona wybitnych współczesnych polskich zootechników, ściśle związanych z praktyczną hodowlą zwierząt, w szczególności małych przeżuwaczy oraz działalnością na rzecz ochrony bioróżnorodności zwierząt gospodarskich i krajobrazu przyrodniczego. Profesor Tomasz Szwaczkowski w konkluzji recenzji nazywa Profesora Gruszeckiego jednym z najbardziej uznanych uczonych z zakresu zootechniki w naszym kraju – uczonym o szerokich horyzontach intelektualnych, niekwestionowanych osiągnięciach naukowych, a nade wszystko wielkim autorytecie zarówno w środowisku naukowym, jak i wśród zootechników praktyków. Profesor Jędrzej Krupiński podkreśla szeroką działal-

ność, prowadzoną z niezwykłą kulturą osobistą i umiejętnością formułowania wyważonych opinii, które spotykają się z akceptacją społeczności akademickiej. W podobnym tonie wypowiada się Profesor Roman Niżnikowski, podkreślając ogromne zasługi i zaangażowanie na rzecz nauki i praktyki rolniczej, wybitne predyspozycje organizacyjne – wręcz menedżerskie oraz budzące podziw cechy osobowości czyniące z Profesora Gruszeckiego osobę niezwykle kontaktową koleżeńską i lubianą. Osobę, która nigdy i nikomu nie odmawia pomocy, rady, zrozumienia – zachowując przy tym umiejętność formułowania ocen obiektywnie krytycznych. Państwa dzisiejsza obecność – ta wypełniona po brzegi sala, bliskość i serdeczność relacji rodzinnych i koleżeńskich są najlepszym świadectwem tych cnót – są swo-

istą laudacją na cześć Profesora. I dalej Recenzent pisze „... Profesor jest osobą, skromną, uczciwą, koleżeńską, życzliwą, unikającą wyróżnień a aktywizującą się wszędzie tam, gdzie jest coś do zrobienia na rzecz innych. ... wyróżnienie Pana Profesora Gruszeckiego godnością doktora honoris causa ... jest w pełni uzasadnione i umotywowane. Stanowi też o pozycji naszego środowiska – nauk rolniczych, w skali ogólnopolskiej, jeśli zostanie zauważony i podkreślony fakt działalności i funkcjonowania takich Osobowości wśród nas”.

Trudno o bardziej trafne i piękne podsumowanie dokonań naszego Dostojnego Doktora Honorowego. Panie Profesorze, Dostojny Doktorze Honorowy, Tomasz – raz jeszcze dziękuję, wszyscy tutaj dziękujemy za to, że z nami jesteś i za to, kim jesteś.

Produkcja zwierzęca – potrzeba czy zagrożenie dla środowiska przyrodniczego?*

Tomasz M. Gruszecki

**Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie,
Wydział Nauk o Zwierzętach i Biogospodarki**

Środowisko przyrodnicze to całokształt ożywionych i nieożywionych składników przyrody, ściśle ze sobą powiązanych, otaczających organizmy żywe. W jego ramach można wyróżnić: budowę geologiczną, rzeźbę terenu, klimat, stosunki wodne, glebę i organizmy żywe.

Mówiąc o produkcji zwierzęcej mamy najczęściej na myśli użytkowanie zwierząt gospodarskich. Ustawa o organizacji i hodowli zwierząt gospodarskich definiuje tę grupę zwierząt, zaliczając do niej: koniowate, bydło, jeleniowate (tylko z chowu fermowego), drób, świnie, owce, kozy, pszczoły, zwierzęta futerkowe [17]. Od stuleci zwierzęta te są użytkowane przez człowieka, będąc składnikiem środowiska, w którym on funkcjonuje. Uwzględniając tysiące lat funkcjonowania oraz liczebność zwierząt (tab. 1), pewnikiem staje się teza, że wpływają one na środowisko. Zapytać jedynie należy, w jakim stopniu jest to wpływ negatywny, a w jakim pozytywny?

Na przestrzeni lat, człowiek zmieniał poszczególne gatunki zwierząt. Praca hodowlana sprawiła, że zwierzęta dzisiejsze, znacznie się różnią w stosunku do swoich przodków. Podstawowymi cechami domestykacyj-

Tabela 1
Liczebność zwierząt gospodarskich na świecie i w Polsce (mln. szt.) [7, 8]

Gatunek	Świat	Polska
Bydło	961	6,37
Owce	1 162	0,29
Trzoda chlewna	961	10,24
Kozy	900	0,08
Konie	58	0,28
Drób	25 700	225,60

nymi, jakie można obserwować we współczesnych populacjach zwierząt gospodarskich, są:

- łagodność i tzw. oswojenie,
- zmienione proporcje budowy ciała,
- utracone barwy ochronne,
- brak wielu instynktów (np. kwoczenia),
- utracona samodzielność w zdobywaniu pokarmu.

Generalizując nieco, można stwierdzić, że człowiek zadbał o rozwój cech korzystnych dla siebie, przy czym kierunek tych zmian był w wielu przypadkach diametralnie różny. Przykładem jest selekcja w kierunku zwiększania otluszczenia, który w pewnym momencie zastąpiono programami selekcyjnymi określanymi jako przyrosty beztłuszczowe. W zasadniczym stopniu wzrosła również produktywność jednostkowa. W obecnie utrzymywanych populacjach można uzyskać od krowy nawet do 15 000 kg mleka rocznie, a rekordy są jeszcze wyższe. W przypadku kóz, proporcjonalnie do masy ciała, jest to wartość podobna, i wynosi 1500 kg. Od owiec wybitnych ras wełnistych pozyskuje się 15 kg runa, kury ras nieśnych produkują do 360 jaj w cyklu rocznym, dobowe przyrosty masy ciała tuczonych świń wynoszą do 800 g, a w przypadku opasów bydła jest to wartość przekraczająca nawet 1500 g [16].